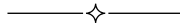


rules of communication, a way of presentation and implementation of pragmatic goal speaker — didactic discourse, abusive, etiquette and more.

Key words: discourse, communication, practice, limit, cultural communication, information, interpretation, theory.



УДК 008:001

О. Яковлев

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ГУМАНІТАРНІ ПРОЕКТИ В СИНЕРГІЇ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

В статті представлена проблема синергії культурного простору сучасної України. Окреслені шляхи реалізації міжнародних гуманітарних стратегій у пілотних проектах Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: «Діалог культур: Україна — Греція — Сербія», «Мистецький Арсенал», «Старовинна клавірна музика — інструментарій і виконавство», «Електронне зображення і візуальні мистецтва». Обґрунтовуються синергетичний та кластерний підходи в системі європейського культурного обміну.

Ключові слова: культурний простір України, синергія, конвергенція, кластер, стратегічний і проектний підходи, міжнародні гуманітарні стратегії, транснаціональні проекти.

В кінці ХХ — на початку ХХІ століття в умовах постіндустріального інформаційного суспільства культурологічна наука незалежної України збагатилась ґрунтовними дослідженнями культурно-мистецьких надбань окремих регіонів України: Галичини (Л. Кияновська, М. Черепанін), Слобожанщини (С. Зуєв, О. Чуркіна), Півдня та Центральної України (Т. Мартинюк, М. Слабченко, А. Кравченко, О. Ущапівська), що пояснюється відповідними інтересами до розвитку окремих культурних ідентичностей глобалізованого світу.

На сьогоднішній день ще недостатньо дослідженою залишається проблема синергетики культурного простору України. У сфері політології та економічних наук проблематика консолідації регіонального простору та поглиблення міжрегіональної та транскордонної співпраці розробляється як державне замовлення Національним інститутом стратегічних досліджень (С. Біла, В. Борщевський, А. Мокій, О. Шевченко).

Як справедливо зазначає відомий науковець А. О. Стьопін: «Одна з провідних ідей синергетики — ідея самоорганізації — розглядається як цілеспрямований, але разом з тим і природний, спонтанний процес... Сучасні науковці визначають синергетику як постнекласичну міждисциплінарну концепцію, яка описує функціонування великих відкритих систем з притаманними їй елементам нелінійними зв'язками і повсюдним пануванням у природі і суспільстві процесу самоорганізації, при якому історія розглядається як природний еволюційний процес самоорганізації людства, спільноти, етносу, цивілізації тощо» [6, с. 12].

Але в теорії та історії культури дослідження зазначеного напрямку лише розпочинаються (Н. Корнієнко, В. Личковах, А. Стьопін, О. Яковлев). Усунення суттєвих диспропорцій культурного розвитку потребує розроблення раціональної, ефективної регіональної політики: поліпшення її інституціонального забезпечення, підвищення рівня конвергенції регіональних соціально-економічних і культурно-освітніх підсистем. Значна асиметрія як соціально-економічного, так і культурного розвитку різних регіонів стала одним з найвагоміших бар'єрів для формування цілісного простору України. Інтеграція регіональних систем потребує розроблення адекватних механізмів упорядкування нових форм відносин між регіонами та членами ЄС на засадах ефекту синергії. Метою реформування транснаціонального розвитку держави має стати створення регіональної демократії європейського зразка як системи, що надає можливості країні зі складною регіональною структурою, територіальними громадами з різним культурно-мовним складом жити і розвиватися в гармонії [4, с. 44]. Завданням культурології є розроблення концепції культурної державної політики та синергійних шляхів соціокультурного розвитку України. Дослідженню цієї проблеми присвячена дана стаття.

У країнах ЄС кластерний підхід є однією з умов ефективної міжрегіональної кооперації, інструментом, що стимулює синергію інноваційно орієнтованої діяльності регіонів. Поняття «кластер» виникло в економіці і отримало розповсюдження в різних галузях людської діяльності, пов'язаної з міжгалузєвою регіональною кооперацією. Спираючись на аналіз сучасних концепцій кластера як наукового поняття і терміна [4], визначаємо «кластер» як географічне, територіальне, галузєве або міжгалузєве об'єднання підприємницьких структур, науково-освітніх установ, громадських ор-

ганізацій та органів місцевої влади з метою встановлення каналів транзакцій, комунікацій і діалогу, що сприяють економічному та соціально-культурному розвитку територіальних громад, що включають організації і установи, розташовані в різних регіонах країни і спрямовані на встановлення міжрегіональної кооперації; міжнародні, що створюються на основі ефективного використання природних і людських ресурсів та інноваційних технологій, надійності каналів перерозподілу логістичних потоків між країнами — членами кластера.

Фінляндія повністю розподілена на дев'ять кластерів. У Нідерландах діють 20 мегакластерів, на основі діяльності котрих визначається інноваційна політика держави. До 29 кластерів Данії залучено 40 % всієї промисловості. В Австрії діють транскордонні кластери з Німеччиною, Італією, Швейцарією, Угорщиною, налагоджені зв'язки між дослідними інститутами і університетами, складаються спільні інноваційні програми. У Словенії розроблено програму національного розвитку кластерів. Ідея кластеризації поступово знаходить своїх прихильників й в Україні. Але, на жаль, теорія та практика кластерного підходу ще не знайшла відображення в культурологічних дослідженнях.

Інституційне вирішення цієї проблеми у вимірах культурології потребує стимулювання інноваційної діяльності у межах культурно-мистецьких кластерів, визначення ролі кластерів як інструментів реалізації проектів міжрегіональної кооперації та синергії національних ідентичностей в єдиний культурний континуум України, а також у транснаціональні процеси. Прикладом практичної реалізації культурного кластера стала діяльність «Мистецького арсеналу», що розташований на території історичного київського комплексу «Арсенал».

До інституційних інструментів регіональної політики співпраці відноситься узгоджене стратегічне та проектне планування культурно-освітньої діяльності держави. Згідно з положеннями Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року (Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. № 1001) стратегія розвитку того чи іншого локусу повинна підкріплюватися певними проектами. З метою послідовного регіонального, загальнонаціонального та транскордонного розвитку соціокультурної сфери України пропонуємо поєднання стратегічного та проектного підходів у державному плануванні.

Ідея синергетичного підходу як стратегічного напрямку в дослідженні закономірностей перетворення відносно простих елементів і підсистем в ієрархічно складні структури культурної діяльності в площині синергетичної парадигми саморозвитку може стати методологічною основою об'єднання цінностей окремих етнонаціональних спільнот, регіонів і країн у цілісний культурний континуум Європи [10]. Яскравим прикладом синергетичного стратегічного підходу до планування в ЄС є план «Еуропа — 2020», зорієнтований на динамічне культурне зростання співдружності до 2020 року.

Концептуальне вирішення завдань синергетичних гуманітарних стратегій та їх практичної реалізації в пілотних проектах пропонується в сучасних культурологічних дослідженнях Н. Івановської, В. Личковаха, Ю. Сугробою, М. Тимошенка, О. Яковлева, що розроблені в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтва (НАКККіМ). На інтенсифікацію синергетичних процесів в культурному середовищі регіонів спрямовані сучасні соціально-гуманітарні проекти. Актуальним вирішенням проблеми стратегічного планування є пропозиція синергетичного і кластерного підходів, що узгоджуються з пілотними проектами. В НАКККіМ — це проекти: «Визначні діячі та пам'ятки культури України», «Діалог культур: Україна — Греція — Сербія», Інтернет-конгрес «Наука. Культура. Освіта — XXI століття». Докторантом НАКККіМ Ю. Ю. Сугробою розроблена і апробована культуротворча модель етнонаціональної освіти у вищій школі [7, с. 342]. Виконуються проекти «Старовинна клавирна музика: інструментарій і виконавство» (Україна — Швейцарія), «Електронне зображення і візуальні мистецтва» (EVA).

У «Мистецькому арсеналі» постійно працює на кластерній основі інноваційний освітній проект для дітей та підлітків «Арсенал ідей» (куратор — аспірантка НАКККіМ Н. Івановська). Для юних відвідувачів відкриті лабораторії: Мистецтва, Науки, Інновацій, Фінансів, Біології та Art&Book, що пропонують дітям інтерактивну освітню програму — унікальні авторські інсталяції, інтерактивні твори, навчальні презентації, майстер-класи. Характерною особливістю діяльності «Мистецького арсеналу» є залучення різних регіонів України та європейських партнерів, поєднання науки, освіти і мистецтва в процес реалізації інтерактивних проектів, подолання бар'єрів між митцем та споживачем елітарного мистецтва.

Кросрегіональна міжнародна діяльність НАКККіМ здійснюється в різних формах комунікативних інституцій, зокрема, це проект

«Діалог культур: Україна — Греція — Сербія». До виконання проекту залучені Посольство Греції в Україні, університети в Афінах, Салоніках, Патрах, на Криті (Греція), у Ніші (Сербія), «Товариство греко-сербсько-української дружби і співпраці». студенти, магістранти, аспіранти та докторанти НАКККиМ. Розроблення відповідної наукової проблематики, зокрема щодо вивчення українськими вченими кириличного рукописного фонду, який зберігається в монастирських бібліотеках Греції і має українські коріння, виконується на основі використання синергетичного та кластерного підходів. Результати проведених досліджень надруковані в Греції [11] і в Україні [1; 2; 3].

Програма проекту «Діалог культур: Україна — Греція — Сербія» (автор — Л. В. Терещенко-Кайдан, керівники — В. Д. Шульгіна, О. В. Яковлев) має декілька напрямків:

1) визначення змісту творчої співпраці науковців НАКККиМ, університетів в Афінах, Салоніках, Патрах, на Криті (Греція), університету у Ніші (Сербія), розроблення договорів про сумісну наукову і навчальну діяльність;

2) проведення міжнародних конференцій на базі НАКККиМ (2010–2014 рр.), університету у Ніші (2012 р.), університету на Криті (2014) з виданням збірок матеріалів конференцій [1; 2; 3; 5; 11];

3) ознайомлення українських науковців з духовною культурою Греції і Сербії під час творчих відряджень;

4) обмін досвідом науково-дослідної і навчально-методичної діяльності.

Обговорювались питання налагодження наукових і духовних зв'язків України і Греції, зокрема щодо вивчення українськими вченими кириличного рукописного фонду, що зберігається в бібліотеках монастирів і має українські коріння. Доктор богослов'я Сатіріс Коскоріс, голова «Товариства греко-сербсько-української дружби і співпраці», доктор Лукаш Диметріус, професор Афінського університету, спеціаліст у галузі феноменології, науковці НАКККиМ (В. Шульгіна, Л. Терещенко-Кайдан, О. Зосім, С. Садовенко, В. Личковах, О. Яковлев) накреслили перспективи спільної наукової і просвітницької діяльності слов'янських учених, визначили налагодження зв'язків слов'янських народів у контексті розвитку православної церкви. Характерною рисою роботи проведених конференцій була гуманітарна та культурна спрямованість їх програм, що включала зустрічі з діячами православного духовництва, з громадкістю (обмін державними прапорами), відвідування навчальних закладів, ознайомлення з тра-

диціями церковного співу в храмах Сербії на богослужіннях; особливо значення набуло вивчення досвіду наукової та навчальної діяльності закладів Греції і Сербії: університету у Ніші, Духовної семінарії та академії.

Кластерний підхід у реалізації пілотного проекту «Діалог культур: Україна — Греція — Сербія» зумовлений спільною транснаціональною культурною діяльністю у галузі освіти науковців, викладачів, студентів і аспірантів НАКККіМ, університетів в Афінах, Патрах (Греція), у Ніші (Сербія), вчителів та учнів київської спеціалізованої школи № 94 «Еллада», членів «Товариства греко-сербсько-української дружби і співпраці «Трьох Святителів і рівноапостольних Кирила і Мефодія», православного духовництва України, Греції, Сербії.

Іншим прикладом співпраці українських та європейських учених є виконання на основі синергетичного і кластерного підходів міжнародного проекту «Старовинна клавирна музика: інструментарій, виконавство, теорія та практика підготовки фахівців» за участю професора, доктора Бернгарда Біллітера (Вища школа музики, Мистецька рада «Про Гельвеція», Швейцарія, Цюріх), органного і клавирного майстра Національного органного будинку України Дмитра Титенка, кафедри теорії, історії культури та музикознавства НАКККіМ. Мета проекту — відродження в Україні виробництва старовинних інструментів, зокрема клавикордів, розроблення концепції автентичного виконавства і підготовки музикознавців-експертів старовинного інструментарію. За сприяння Швейцарської мистецької ради «Про Гельвеція» у дар НАКККіМ переданий клавикорд школи Герлах, виконаний майстром Дмитром Титенком. Залучення студентів та аспірантів НАКККіМ у виконання зазначеного проекту дало можливість використати результати дослідження в дипломних та магістерських роботах, сприяло вивченню національної клавирної спадщини у контексті європейських цінностей, теоретичному та практичному засвоєнню синергетичних та кластерних світових стратегій.

Як приклад участі України у реалізації пілотних європейських проєктів можна також навести презентацію в електронному середовищі нотних автографів «Божественної Літургії святого Іоанна Золотоустого та 12 духовних хорових концертів» Артемія Веделя і музичних рукописів XVIII ст. — українських ірмологіонів та партесних концертів — на міжнародних наукових конференціях EVA-Berlin; EVA-Florence (2003–2014 pp.). Представлене дослідження є результатом міжнародної співпраці навчальних закладів і науково-дослідницьких

установ — Департаменту електроніки та телекомунікації університету Флоренції, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв України, Інституту української книги і Центру комп'ютерних технологій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [12].

Цифрова презентація музичних колекцій у складі наукової електронної бібліотеки, поряд з історичними, мистецтвознавчими та бібліографічними дослідженнями, передбачала розробку технології створення цифрових копій та мультимедійних додатків, що забезпечило не тільки візуальне відображення рукописних нот і друкованих музичних матеріалів в електронному середовищі, а також звукове відтворення фрагментів (інципітів) або повністю деяких творів з української музичної спадщини. Музичні інципіти розглядаються як елементи пошукового апарату Наукової електронної бібліотеки, а звукове відтворення певних музичних творів як мережева цифрова фонотека музичних матеріалів. На сьогодні оцифровані нотні матеріали та музичні документи розташовані в онлайн-овому фонді Наукової електронної бібліотеки, а результати досліджень з цифрової презентації національної музичної спадщини відбиті на Web-сторінці «Україніка музична» у вигляді проектів цифрових музичних колекцій із мультимедійними додатками.

Участь студентів і аспірантів Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв України у виконанні зазначених проектів дала можливість використати результати досліджень в дипломних роботах і дисертаціях. Поширення наукового та навчального досвіду українських учених в європейському просторі сприяє розширенню транснаціональних гуманітарних стратегій України.

Національне відродження, що його зараз переживає Україна, як і багато інших держав сучасного світу, не зводиться до простої реставрації культурних надбань попередніх епох. Воно потребує особливого бачення національної культури. Це подвиг воскресіння того, що не минає, має наскрізне, універсальне буття для нації, а тому і для усього людства. «Шлях до чотирьох свобод», запропонований ЄС, — це шлях через посилення ролі культури. Безперечно, що збереження національної ідентичності кожної з держав є головною умовою існування ЄС. Такий шлях обирає й Україна, інтегруючись в європейський культурний простір.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Діалог культур: Україна — Греція // Міжнародна науково-практична конференція (Київ, вересень 2010 р.). — К.: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2010. — 140 с.
2. Діалог культур у контексті історії українсько-грецьких зв'язків // Міжнародна науково-практична конференція (Київ, вересень 2011 р.). — К.: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2011. — 275 с.
3. Діалог культур: Україна — Греція // Міжнародна науково-практична конференція (Київ, вересень 2012 р.). — К.; Одеса; Афіни; Патри, 2012. — 196 с.
4. Європейська правова база місцевого регіонального розвитку: бюлетень № 1: [За матеріалами Утрехтської конференції міністрів держав-членів Ради Європи, що відбулася 16–17 листопада 2009 р.] // Делегація України в Конгресі місцевих і регіональних влад Ради Європи, Центр міжнародного співробітництва — К.: Паливода А. В., 2010. — С. 44–60.
5. Поліфонія діалогу в постсучасній культурі: [Збірка наук. праць]. — К.: НАКККіМ, 2013. — 388 с.
6. Стьопін А. О. Синергетичні виміри розвитку України: історія і сучасність / А. О. Стьопін. — Одеса: Астропринт, 2006. — 153 с.
7. Сугрובה Ю. Ю. Культуротворчість у діалозі традицій і новацій сучасного поліетнічного суспільства України (кримський досвід): [Монографія] / Юлія Сугрובה. — Симферополь, 2012. — 351 с.
8. Тимошенко М. О. Міжнародні гуманітарні стратегії в сучасній Україні як системний культуротворчий феномен: Автореф. дис. ... канд. культурології: Спец. 26.00.01: теорія та історія культури / М. Тимошенко. — К.: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2012. — 17 с.
9. Шульгіна В. Д. Міжкультурний діалог у теорії та історії культури: [За матеріалами діяльності кафедри теорії, історії культури і музикознавства] / В. Шульгіна // Трансформація освіти і культура: традиції та сучасність. — Одеса; Київ; Варшава, 2012. — С. 3–5.
10. Яковлев О. В. Культурологічні виміри синергетики регіональних ідентичностей в сучасній Україні / Олександр Яковлев // Аркадія. — Одеса, 2013. — С. 19–25.
11. Shulgina V. Ukraine — Greece // *Ettikoivwviako evnuepwvtiko evtutto. — Porrwβίτσης Aγιαλείας*. — Athens. — 2012. — № 28. — P. 100–104.
12. Shulgina V., Yakovlev O., Barkova O. Presentation of Ukrainian Old Printed Book and Music Manuscripts of the Orthodox Church in the Digital Space // *Electronic Imaging & the Visual Arts. EVA 2004 Florence*. — Bologna: Pitagora Editrice, 2004. — P. 8.

Яковлев А. Транснациональные гуманитарные проекты в синергии культурного пространства Украины. В статье представлена проблема синергии культурного пространства современной Украины. Обозначены пути реализации

міжнародних гуманітарних стратегій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв в пілотних проєктах: «Диалог культур: Україна — Греція — Сербія», «Мистецький Арсенал», «Старинна клавирна музика — інструментарій і виконавство», «Електронне зображення і візуальні мистецтва». Обґрунтовуються синергетичний і кластерний підходи в системі європейського культурного обміну.

Ключові слова: культурне простір України, синергія, конвергенція, кластер, стратегічний і проєктний підходи, міжнародні гуманітарні стратегії, транснаціональні проєкти.

Yakovlev A. Transnational Humanitarian Projects in Synergy of Cultural Spaces of Ukraine. The article presents the problem of synergy of the cultural development in Ukraine. Ways and forms of humanitarian strategies in the National Academy of Managerial Personnel of Culture and Art are represented in projects: «Cultural dialogue: Ukraine, Greece and Serbia», «Mystetskyi Arsenal». The article gives synergy and cluster foundation of humanitarian strategy phenomenon in Ukrainian-European cultural changing.

Key words: cultural space of Ukraine, synergy, convergence, cluster, strategic and project approaches, transnational projects.



УДК 78.03+781.61

О. Кучма

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЕУТВОРЕННЯ У ТВОРЧОСТІ Р. ШЕДРИНА

Важливо не знайти, а зробити знайдене своїм надбанням.

Андре Моруа

Стаття присвячена актуальним для сучасного музикознавства проблемам стилю, для розгляду яких автором застосовуються такі культурологічні поняття як «поліфонічний діалогізм», «культурна пам'ять». Автор пропонує застосувати власну концепцію до аналізу спадщини композитора, яка спирається на етико-діалогічний підхід до явища стилю.

Ключові слова: *стиль, діалогізм, монтажність, поліфонічність.*

Спадщина Шедрина привертала та продовжує привертати увагу музикознавців. Звичайно, у вітчизняному та російському (раніше — радянському) музикознавстві найширше досліджувався саме російський період творчості композитора. Беручи до уваги досить розвинену базу